
Kronika naukowa Instytutu Badań Literackich.

Biuletyn Polonistyczny 12/35, 34-62

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w okresie, w którym tłumaczenia i adaptacje stanowiły przeważającą część produkcji literackiej. Celem, jaki postawiła sobie autorka, było przedstawienie problematyki przekładowej rysującej się w polskiej świadomości literackiej lat 1750-1800, a wyrażonej w licznych wypowiedziach, dotyczących przede wszystkim zasad poetyki normatywnej przekładu.

Opracowała
mgr Aniela Piorunowa

7. KRONIKA NAUKOWA INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH

A. Posiedzenie Rady Naukowej w dniu 19 kwietnia 1969 roku, ostatnie w jej trzyletniej kadencji, otworzył przewodniczący, prof. S. Żółkiewski, wyrażając głęboki żal z powodu tragicznej śmierci członka Rady, wieloletniego, zasłużonego współpracownika Instytutu Badań Literackich prof. Zenona Klemensiewicza. Pamięć Zmarłego zebrani uczcili chwilą milczenia.

Z kolei przewodniczący przedstawił porządek obrad, który po uzupełnieniu został zaakceptowany. Zgodnie z nim Rada przyjęła protokół z poprzedniego posiedzenia w dniu 23 stycznia 1969 r., a następnie zapoznała się z przedstawionymi przez dyrektora Instytutu, prof. K. Wykę, planami wewnętrznej reorganizacji Instytutu Badań Literackich. Po krótkiej dyskusji, w której głos zabierali: mgr J. Rużyło-Stasiakowa, prof. Z. Szymdtowa, doc. Z. Goliński, prof. L. Płoszewski i prof. H. Markiewicz, projekt reorganizacji Instytutu uzyskał aprobatę Rady Naukowej i może być przekazany do akceptacji władz PAN.

W sprawach personalnych Rada Naukowa

1. powołała na stanowisko adiunkta w Instytucie Badań Literackich dra Andrzeja Wernera;
2. postanowiła wystąpić o zatrudnienie dr Heleny Kapełus na stanowisku adiunkta na czas nieokreślony;
3. uchwaliła nadanie stopni doktora nauk humanistycznych: mgr Krystynie Czajkowskiej na podstawie rozprawy "Opracowanie krytyczne pamiętnika A. Fredry >Trzy po trzy< i mgr Halinie

Gacowej na podstawie rozprawy " >Maria < i jej autor, A.Malczewski, w kulturze polskiej";

4. wyraziła zgodę, aby praca dr Aliny Witkowskiej, "Słowaństwo, sielskość, rolniczość. Problemy ideologii i estetyki polskiej lat 1800-1831" /recenzowana przez doc. Z. Stefanowską, prof. B. Zakrzewskiego i prof. Cz.Zgorzelskiego/ stała się podstawą jej przewodu habilitacyjnego;

5. zatwierdziła proponowany przez właściwą komisję wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego dra Ryszarda Przybylskiego na podstawie rozprawy "Międzywojenna proza J.I-waszkiwicza", na której recenzentów wyznaczono prof. prof. A.Hutnikowicza, J.Ziomka i S.Żółkiewskiego;

6. jednogłośnie uchwaliła wystąpić do PAN o zatrudnienie na stanowiskach docentów w Instytucie Badań Literackich ostatnio tu habilitowanych doktorów: dra hab. Wandy Roszkowskiej, dra hab. Krystyny Pisarkowej, dra hab. Anny Wierzbickiej i dra hab. Juliana Lewarskiego.

W końcowej części zebrania Rada Naukowa powołała Komisję Nagrody im. T.Mikulskiego za rok 1968. W skład Komisji weszli specjaliści różnych epok historii literatury polskiej, a mianowicie: doc. Cz.Hernas, doc. Z.Stefanowska i doc.M.Głowiński.

Posiedzenie Rady Naukowej zamknął dyrektor Instytutu Badań Literackich, składając członkom kończącej kadencję Rady gorące podziękowanie za trzyletni udział w jej pracach, a tym samym za pomoc w kierowaniu naukową działalnością Instytutu. Ze szczególnie serdecznymi słowami dyrektor IBL zwrócił się do prof. S.Żółkiewskiego, podkreślając jego zasługi jako wieloletniego przewodniczącego Rady Naukowej.

Kolejnego zebrania Rady Naukowej IBL PAN oczekiwać należy dopiero w jesieni rb. Wiąże się to z przewidywaną reorganizacją Instytutu Badań Literackich.

B. Równoległe do zespołów opracowujących kolejne partie podręcznika uniwersyteckiego przygotowywanego przez IBL - w Dziale Historii Literatury Polskiej Instytutu powołano cztery zespoły historycznoliterackie: staropolski, oświeceniowy, przełomu i schyłku romantyzmu oraz literackich przemian wieku XX, które w terminie nie dłuższym niż dwa lata /tj. do końca

roku 1971/ opracują cztery serie prac zbiorowych poświęconych głównym problemom literatury. Prace wykonane przez te zespoły będą stanowiły samodzielne kompendia naukowe, a zarazem będą miały charakter rozwinięcia problemowego i uzupełnienia w stosunku do sumarycznego materiału informacyjnego zawartego w podręczniku uniwersyteckim.

A oto zawartość poszczególnych tomów, z tym, że przewiduje się ich kontynuację oraz możliwość poszerzenia tematycznego tomów już zaplanowanych.

a/ Literatura staropolska

1. J.Woronczak - Europejskość literatury polskiego Średniowiecza
2. T.Bieńkowski - Antyk i Biblia - źródła inspiracji literatury staropolskiej
3. T.Bieńkowski - Społeczna rola i odpowiedzialność pisarza w literaturze staropolskiej
4. H.Dziechcińska - Parenetyka, jej tradycje i znaczenie w literaturze staropolskiej
5. T.Michałowska - Główne kierunki rozwoju prozy fabularnej w piśmiennictwie staropolskim
6. B.Otwinowska - Problemy języka jako wyraz kształtowania się świadomości narodowej w literaturze staropolskiej
7. E.Sarnowska - Wiedza o poezji w okresie staropolskim
8. J.Pelc - Sarmatyzm i barok w literaturze staropolskiej
9. H.Kapełus - Ludowość w literaturze staropolskiej
10. B.Otwinowska - Świadomość przełomu manierystycznego w Polsce XVI/XVII w.
11. J.Pelc - Problematyka losu człowieka i celu życia ludzkiego w literaturze polskiej czasów renesansu i baroku
12. St.Grzeszczuk - Charakter i rola literatury sowiżrzalskiej w okresie staropolskim
13. P.Buchwald-Pelcowa - Satyra staropolska, jej rola społeczna i główne drogi rozwoju

b/ Oświecenie

1. J.Maciejewski - Literacki przełom oświeceniowy a problematyka procesu historyczno-literackiego
2. M.Klimowicz - Oświecenie a prądy literackie epoki
3. J.Platt - Tradycje literatury staropolskiej w Oświeceniu
4. R.Sobol - Ludowość w literaturze Oświecenia polskiego
5. R.Kaleta - Miejsce i społeczna funkcja pisarza w okresie Oświecenia
6. E.Rabowicz - Nieoficjalne piśmiennictwo Oświecenia polskiego
7. J.Szczepaniec - Rola drukarstwa w życiu literackim Oświecenia
8. Z.Kopczyńska - Rozwój języka narodowego a rozwój form literackich w okresie Oświecenia
9. Z.Sinkowa - Główne tendencje recepcji piśmiennictwa europejskiego w literaturze Oświecenia polskiego
10. J.Jackl - Funkcje prasy jako informatora i współuczestnika życia kulturalnego i literackiego
11. Z.Wołoszyńska - Teatr w kulturze polskiego Oświecenia
12. E.Aleksandrowska - Ośrodki życia literackiego w okresie Oświecenia
13. J.Pawłowiczowa - Komedia polska na tle rozwoju form dramatycznych w XVIII w. w Europie

c/ Romantyzm

1. Z.Stefanowska - Rozum a uczucie w literaturze romantycznej
2. M.Żmigrodzka - Dwa oblicza wczesnego romantyzmu
3. S.Treugutt - Geniusz romantyczny /z problematyki indywidualizmu romantycznego/

4. A.Witkowska - Rozwój idei narodu w romantyzmie
5. M.Piwińska - Romantyczna walka z Bogiem
6. A.Kowalczykowa - Romantyczne "zaświaty"
7. J.Kamionkowa - Obyczaj romantyczny
8. M.Jarłon - Zmierzch romantyzmu
9. K.Krzemieniowa - "Polityka kulturalna" romantyków
10. M.Joczowa - Recepcja romantyzmu francuskiego w Polsce
11. A.Walicki - Spory o filozofię w epoce między-
powstaniowej
12. A.Sikora - Mesjanizm polski
13. B.Baczko - Problemy światopoglądu romantycz-
nego
14. H.Kapełuś - Romantyczna ludowość

d/ Literatura polska lat 1890-1939

I

1. S.Żółkiewski - Polski spór o miejsce literatury w
kulturze XX w.
2. M.Stępień, W.Cesluk- - Literatura polska wobec masowych
Grajewski - ruchów społecznych w XX-leciu mię-
dzywojennym /dwa referaty/
3. T.Burek - Rok 1905 czy 1918?
4. I.Maciejewska - Literatura a polityka /na przykła-
dzie pisarzy legionowych/
5. K.Wyka - Literatura a przemiany nowoczesne-
go narodu polskiego
6. W.Maciąg - Przemiany pojęcia realizmu w lite-
raturze międzywojennej /na przy-
kładzie głównych pisarzy okresu/

II

1. K.Pomian - Literatura XX wieku a filozofia
2. J.Tuczyński - Schopenhaueryzm polski
3. A.Żempicka - Nietzscheanizm w literaturze Młó-
dej Polski
4. J.Zajęc - Próby kształtowania nowego modelu
prozy w krytyce i twórczości pisa-
rzy lewicowych w latach międzywo-
jennych

5. J. Błoński - Człowiek jako aktor /Irzykowski, Witkiewicz, Gombrowicz/
6. J. Błoński - Teogonia Leśmiana a bergsonizm
7. S. Morawski - Pytania egzystencjalistyczne w prozie polskiej lat 30-ych
8. H. Ivaničková - Świat jako zadanie inteligencji. Żeromski a Brzozowski
9. D. Danek - Pisarz i inteligent w powieści polskiej 20-lecia międzywojennego.
10. M. Wyka-Hussakowska - Diagnoza kultury polskiej w prozie Berenta po roku 1918
11. R. Hirsch - Problematyka kryzysu kultury u Berenta po 1918 r.
12. A. Mencwel - Od naturalizmu do katastrofizmu /Witkiewicz - Witkacy/
13. M. Sprusiński - Katastrofizm polski /zarys/
14. W. Głowala - Sztuka w początku kultury wg Irzykowskiego
15. A. Werner - Kampanie literacko-kulturalne Brzozowskiego
16. T. Burek - Cztery dyskusje Karola Irzykowskiego
17. A. Budrecka - Konflikt: cywilizacja - wartość w powieści modernizmu
18. M. Szpakowska - Witkacego teoria kultury
19. A. Makowiecki - Koncepcja artysty w prozie 20-lecia
20. K. Rudzińska - Społeczne role pisarzy wobec współczesnej kultury w autorefleksji literackiej lat 1918-1939
21. H. Zaworska - Sposoby rozumienia i przeżywania miasta w poezji międzywojennej
22. A. Kołakowski - Życie, kultura, cywilizacja. /Historiozofia Spenglera jako wyraz kryzysu i krytyki kultury/
23. A. Kołakowski - Elementy filozofii kultury w myśli polskiej lat międzywojennych
24. A. Kijowski - Mitologia Wespiańskiego
25. H. Filipkowska - Typy i funkcje mitologii w literaturze polskiej lat 1890-1918

26. J.Nowakowski - Na przełęczach historii i mitów. Wyspiański i inni
27. M.Jankowiak - Funkcja mitu w prozie Przybyszewskiego i Berenta
28. J.Ziejka - Koncepcja ludowości u Wyspiańskiego
29. K.Wyka - Problematyka ludowości u Reymonta i Krzywickiego
30. Z.Ligęza - Pojęcie ludowości u Witkiewicza i Tetmajera
31. J.Prokop - Problem ludowości i wzoru kultury na przykładzie grupy "Czartaka"
32. B.Mamoń - Dyskusja o ludowości u K.L.Konińskiego
33. G.Gazda - Funkcja prymitywizmu i egzotyki w poezji międzywojennej

III

1. J.Kwiatkowski - Technika snu w literaturze po 1918 roku
2. Z.Żapiński - Semantyka wyobraźni /poezja międzywojenna i proza B.Schulza/
3. J.Sławiński - Wyobraźnia lingwistyczna
4. M.Podraza-Kwiatkowska - Problematyka autotematyzmu w liryce Młodej Polski
5. M.Puchalska - Literacka dyskusja o modernizmie
6. E.Szary - Relacja autor-czytelnik w powieści autotematycznej /Irzykowski, Goc-tel, Mach/
7. T.Cieślikowska - Problem fikcji w tzw. powieści autotematycznej
8. D.Zamącińska - Tradycja a nowatorstwo jako kategorie literatury lat 1890-1939
9. J.J.Lipski - Zagadnienie prądu w literaturze XX wieku
10. W.P.Szymański - Dyskusje o poezji po roku 1930

IV

1. M.Głowiński - Proza modernistyczna

2. St.Balbus - W poszukiwaniu nowych rozwiązań e-
pickich. Casus: "Żywe kamienie" Be-
renta
3. M.Szybist - Dążności epickie powieści XX-lecia
a fakt powstania i funkcjonowania
państwa
4. M.Sprusiński - Od realizmu do ekspresjonizmu /pro-
za Kadena/
5. K.Bartoszyński - Zagadnienie czasu a ewolucja form
narracyjnych /na przykładzie prozy
lat 30-ych/
6. K.Ptak - Z problemów międzywojennej prozy
faktograficznej
7. J.Maciejewski - Ewolucja groteski w prozie
8. B.Faron - Neorealizm, literatura faktu
9. S.Żak - Przemiany powieści pierwszej połowy
XX wieku pod wpływem nowej psycho-
logii
10. M.Czermińska - Próby kształtowania nowej poetyki
powieści historycznej w latach 1918-
1939
11. E.Balcerzan - Systemy i przemiany gatunkowe w li-
ryce lat 1918-1928
12. I.Opacki - Wpływ elementów kultury masowej 20-
lecia na przemiany gatunków lirycz-
nych
13. T.Wróblewska - Główne fazy i tendencje rozwojowe
dramaturgii polskiej lat 1896 - 1916
14. J.Kłossowicz - Destrukcja formy dramatu mieszczań-
skiego w dramaturgii polskiej lat
1918-1939 na przykładzie Witkacego
15. Z.Greń - O stylu komedii w 20-leciu między-
wojennym
16. Cz.Niedzielski - Gatunki pograniczne /reportaż/

V

1. J.Stradecki - Problematyka grupy literackiej i jej
funkcji w życiu kulturalnym lat mię-
dzywojennych

2. K. Dmítruk - Życie literackie w drugim dziesięcioleciu międzywojennym
3. Z. Wysińska - Problemy inscenizacji w teatrze polskim lat 1912-1939
4. M. Fik - Udział scenografii w kształtowaniu oblicza teatru polskiego w latach 1890-1939
5. St. Marczak-Oborski - Kierunki artystyczne teatru polskiego w latach 1918-1939
6. R. Zimand - Zmiana audytorium literackiego w latach 1900-1914
7. St. Pietraszko - Zmiana audytorium literackiego po 1918 r.
8. A. Wittenberg - Literatura w Polskim Radio w latach międzywojennych
9. M. Hopfinger - Literatura lat 1918-1939 a film
10. Cz. Dondziłko - Problematyka filmu w świadomości literackiej lat 1918-1939
11. J. Stradecki - Bibliografia problemowa literatury lat międzywojennych.

x

Przystąpiono do prac nad tomem studiów pt. "Literatura wobec rewolucji". Wydanie tej publikacji przewidziane jest na koniec roku 1971.

W chwili obecnej część tematów jest już opracowywana autorsko.

Księga zawierać będzie następujące rozprawy:

1. E. Balcerzan - Wzorce osobowe rewolucjonisty w literaturze polskiej
2. - - Ocena tradycji demokratyczno-niepodległościowej z perspektywy literatury rewolucyjnej
3. - - Przemiana Gustawa w Konrada w literaturze rewolucyjnej
4. I. Szubert - Topos rewolucji w literaturze polskiej
5. B. Zakrzewski - Pieśń rewolucyjna i jej genealogia

6. K.Sierocka - Pamiętniki rewolucjonistów, autobiografie działaczy rewolucyjnych jako problem literacki
7. M.Stępień - Dyskusje i polemiki na temat: literatura a rewolucja
8. - - "Za waszą i naszą wolność" w literaturze polskiej
9. - - Pisarz-rewolucjonista, pisarz a walka rewolucyjna
10. M.Rawiński - Rabacja galicyjska w literaturze
11. M.Puchalska - Rok 1905 w literaturze
12. S.Żółkiewski - Rok 1917 w literaturze
13. M.Janion - Rola lat 1846-1848 w literaturze - kulminacja i zmierzch romantyzmu
14. A.Mencwel - Rola 1905 r. w procesie literackim - "godzina prawdy Młodej Polski"
15. Wł.Maciąg - Rola lat 1944/45 w procesie literackim
16. - - Retoryka rewolucyjna w literaturze
17. J.Maciejewski - Problem rewolucji w młodej poezji polskiej /po r. 1956/.

x

Wspólnie z Zakładem Słowianoznawstwa PAN przystąpiono do realizacji tomu studiów poświęconych literackim związkom polsko-radzieckim w okresie XX-lecia międzywojennego. Praca ta jest tematyczną kontynuacją książki zbiorowej pt. "O wzajemnych powiązaniach literackich polsko-rosyjskich", wydanej w roku bieżącym, również przygotowanej przez Zakład Słowianoznawstwa PAN i IBL PAN.

Publikacja ukaże się drukiem w roku 1971 i będzie zawierała następujące prace:

1. H.Kirchner - Dostojewski i literatura radziecka w twórczości Zofii Nałkowskiej
2. H.Karwacka - Witold Wandurski, propagator - na gruncie polskim - twórczości Włodzimierza Majakowskiego i Wsiewołoda Meyerholda

3. F.Lichodziejewska - Kontakty Broniewskiego z literaturą radziecką
4. T.Bujnicki - Broniewski i poezja radziecka
5. Z.Zbyrowski - Broniewski - tłumacz poetów radzieckich
6. M.Rawiński - Jasiński, Jesienin, Błok
7. J.Świdziński - Echa Października w literaturze polskiej lat 1918-1939
8. M.Stępień - Związki polsko-radzieckie w sferze programów literackich i krytyki literackiej lat 1918-1939
9. K.Sierocka - Literatura radziecka na łamach czasopism literackich 20-lecia międzywojennego
10. T.Szyszko - Literatura radziecka na łamach "Robotnika" /1918-1939/
11. J.Faryno - Julian Tuwim jako tłumacz poetów radzieckich
12. F.Sielicki - Recepcja Gorkiego w Polsce międzywojennej
13. F.Nieuważny - Włodzimierz Majakowski w Polsce międzywojennej
14. J.Sałajczyk - Twórczość Leonowa w okresie 20-lecia międzywojennego
15. Wł.Piotrowski - Z recepcji radzieckich szkół literackich w Polsce. Imażyniści
16. Z.Barański - Sprawy polskie w rosyjskiej literaturze radzieckiej lat 1918-1939
17. R.Przybylski - M.Żiwow, tłumacz i propagator literatury polskiej
18. A.Drawicz - Achmatowa i Pasternak jako tłumacze poezji polskiej
19. J.Kamionkowa - Recepcja literatury polskiej 20-lecia międzywojennego w ZSRR w latach 1918-1939.

C. Konferencje naukowe Instytutu Badań Literackich projektowane do końca bieżącego roku:

- W dniach 20-22 października odbędzie się trzydniowa Konferencja naukowa poświęcona twórczości Mikołaja Reja w 400-lecie jego śmierci. Na obradach plenarnych i sekcyjnych przedyskutowane zostaną następujące referaty:

20 X /Obrady plenarne/

Jerzy Ziomek
/Poznań/	- Dialog i dramat u Reja
Barbara Otwinowska
/Warszawa/	- Rej wobec języka rodzimego
Tadeusz Bieńkowski
/Warszawa/	- Rola pisarza w ujęciu Reja i współczesnych
Jerzy Topolski
/Poznań/	- O problemach gospodarki szlacheckiej w czasach Reja
Hanna Dziechcińska
/Warszawa/	- Szlachcic idealny w "Żywocie człowieka poczciwego", czyli o perswazyjnej sytuacji narracyjnej
Maria Grzędzielska
/Lublin/	- Z problemów struktury Rejowskiego epigramatu

21 X /Obrady sekcyjne/

Sekcja Literatury:

Stefan Zabłocki
/Wrocław/	- Ze związków twórczości M. Reja z piśmiennictwem nowołacińskim
Maria Adamczyk
/Poznań/	- "Żywot Józefa..." Mikołaja Reja w świetle badań porównawczych
Jerzy Starnawski
/Łódź/	- "Figliki" wobec "Żwierzyńca"
Mirosław Korolko
/Warszawa/	- Rytmika prozy Reja
Janusz Pelc
/Warszawa/	- Dialog i wizerunek. Dwa dominujące typy konstrukcji w poetyce Rejowej
Tadeusz Witczak
/Poznań/	- Do genezy dialogu "Kot ze Lwem"

Sekcja Języka:

Władysław Kuraszkiwicz
/Poznań/	- O fleksji w "Wizerunku"
Ewa Ostrowska
/Kraków/	- Artyzm toku składniowego w wierszu Reja /na podstawie "Wizerunku"/

- Józef Górny /Poznań/ - Rekcja czasowników w "Wizerunku"
- Krystyna Pisarkowa /Kraków/ - Wybrane elementy kolokwialne w składni Reja
- Maria Zarplukówna /Kraków/ - Autorstwo "Historii w Landzie"

22 X /Obrady plenarne/

- Stefan Nieznanowski /Lublin/ - Recepcja twórczości Reja w staropolszczyźnie
- Irena Rostkowska /Warszawa/ - Z doświadczeń bibliografa Reja
- Maria Renata Mayenowa /Warszawa/ - Edycje powojenne Reja na tle edytorstwa staropolskiego.

- W drugiej połowie listopada odbędzie się we Wrocławiu Konferencja naukowa, przygotowana wspólnie przez IBL i Katedrę Literatury Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, poświęcona "Literaturze w życiu społecznym Polski Ludowej". Założeniem Konferencji jest przedstawienie sytuacji w literaturze i życiu literackim oraz stanu badań nad literaturą w Polsce w latach powojennych, a także roli i udziału Instytutu Badań Literackich w organizacji i koordynacji tych badań; nadto podsumowanie dorobku polonistyki wrocławskiej - ośrodka o historycznych tradycjach polonistycznych.

Referaty, poruszające zarówno problematykę literacką sensu stricto, jak historycznoliteracką i socjologiczną - przygotowywane przez wszystkie ośrodki polonistyczne w kraju - wygłoszone zostaną w następującym porządku obrad:

Pierwszy dzień obrad:

- Stanisław Pietraszko /Wrocław/ - Współczesna literatura polska wobec przeobrażeń cywilizacyjnych kraju
- Jan Trzynadłowski /Wrocław/ - Obrazy kultury w literaturze polskiej po roku 1945 /pojęcia, wybrane zagadnienia, próba systematyki/
- Stefan Treugutt /Warszawa/ - Dramat współczesny
- Kazimierz Wyka /Kraków/ - Nauka o literaturze w Polsce Ludowej

- Bogdan Zakrzewski /Wrocław/
Jerzy Ziomek /Poznań/
- Długi dzień obrad:
- Stefan Żółkiewski /Warszawa/
Aleksander Bereza /Wrocław/
Stanisław Siekierski /Warszawa/
Janusz Ankudowicz /Warszawa/
Anna Pawełczyńska /Warszawa/
Andrzej Siciński /Warszawa/
Kamila Rudzińska /Warszawa/
Aleksander Wallis /Warszawa/
Władysław Studencki /Opole/
Franciszek Jakubczak /Warszawa/
Maryla Hopfinger /Warszawa/
Pola Wert /Łódź/
- Trzeci dzień obrad:
- Janusz Goćkowski /Wrocław/
- Polonistyka wrocławska w PRL
 - Perspektywy nauki o literaturze
 - Modele literatury we współczesnej kulturze
 - Polska proza popularna w kontekście przemian społecznych
 - Społeczny odbiór literatury pięknej
 - Społeczna recepcja literatury niebeletrystycznej
 - Czytelnicтво wśród warszawskiej inteligencji
 - Wybrane zagadnienia zawodu literata
 - Rola i pozycja pisarza w społeczeństwie, jego świadomość kulturowa, wyrażane w literaturze polskiej lat 1956-1966
 - Materiały statystyczne do charakterystyki pisarzy polskich, którzy debiutowali w latach 1900-1950
 - Rola klubów literackich w upowszechnianiu literatury
 - Ruch pisarstwa pamiętnikarskiego a literatura
 - Socjologiczne interpretacje adaptografii z okresu powojennego
 - Z zagadnień społecznej świadomości gatunków telewizyjnych
 - Problematyka socjologiczna utworów literackich poświęconych polskiej partyzantce okresu II wojny światowej

Andrzej Werner
/Warszawa/	- Twórczość Tadeusza Borowskiego a literatura martyrologiczna
Marian Stępień
/Kraków/	- W stronę historii /dyskusje i twórczość literacka w latach 1945-1948/
Helena Zaworska
/Warszawa/	- Motyw urbanistyczny we współczesnej poezji polskiej
Henryk Dębiczak
/Kraków/	- Tendencje rozwojowe "powieści ideologicznej" w latach 1949-1955 na tle ówczesnej polityki kulturalnej
Alicja Lisiecka
/Warszawa/	- Czy były konflikty pokoleniowe w rozwoju powojennej literatury polskiej?
Jacek Kajtoch
/Kraków/	- Temat wiejski w literaturze ostatniego ćwierćwiecza
Lothar Herbst
/Wrocław/	- O bohaterze współczesnej powieści politycznej
Anna Łoboda
/Lublin/	- Problemy i funkcje reportażu w Polsce Ludowej
Jacek Abramowicz
/Wrocław/	- Świat intymny bohatera i wzory obyczajowe w prozie współczesnej
Bogdan Rogatko
/Kraków/	- Portret pokolenia w młodej prozie
Krzysztof Krasuski
/Wrocław/	- Z problemów literackiej biografii młodego pokolenia współczesnej wsi
Andrzej Cieński
/Wrocław/	- Pejzaż miasta w literaturze najnowszej na przykładzie Wrocławia

- W dniach 24-26 listopada odbędzie się organizowana przez Instytut Badań Literackich Konferencja naukowa poświęcona tematowi: "Opera w Polsce w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku". Celem Konferencji będzie podsumowanie i poszerzenie stanu wiedzy o tzw. operze władysławowskiej od strony źródeł historycznych, dopracowanie obrazu całościowego na podstawie zestawienia wyników analiz i obserwacji historyków muzyki, sztuk plastycznych, opery włoskiej XVII wieku oraz zarysowanie problematyki takiego obrazu dla spraw opery dworu Augusta II i Augusta III, zwłaszcza tych kwestii, które dotyczą kultury muzycznej Warszawy.

Przewiduje się udział w Konferencji gości zagranicznych. Planowane są następujące tematy:

1. Stan badań nad operą Władysława IV /lata 1628-1648/: prace i materiały dotąd ogłoszone, nowe materiały, ogólne ujęcia, spojrzenie syntetyczne. Referenci: Władysław Czapliński, Władysław Tomkiewicz, Julian Lewański, Karolina Targosz-Kretowa,
2. Styl dramatyczny, libretta, walory literackie oper teatru Władysława IV. Referaty:
 - Carmine Jannaco /Florencja/ - Opera włoska pierwszej połowy XVII w. na tle kultury artystycznej epoki
 - Claudio Varese /Florencja/ - Libretto włoskie XVII wieku
 - Anna Panicali /Pesaro/ - Libretta Virgilio Puccitellego na tle twórczości włoskiej
 - Anna Szweykowska /Kraków/ - Forma dramatyczna tekstów Puccitellego i jego propozycje ideologiczne
3. Muzyka operowa. Referaty:
 - Helmuth Wolff /Lipsk/ - Typologia wczesnej opery włoskiej
 - Zygmunt M. Szweykowski /Kraków/ - "Breve discorso..." M. Scacchiego
 - Mirosław Perz /Warszawa/ - M. Scacchi i jego twórczość
4. Kształt plastyczny opery. Referaty:
 - Władysław Tomkiewicz /Warszawa/ - Sztuka na dworze Władysława IV
 - Nina Miks /Warszawa/ - Wystrój plastyczny teatru władysławowskiego
5. Opera na dworze Wettynów: podsumowanie stanu badań, systematyzacja najważniejszych obserwacji, zagadnienie relacji między operą saską i życiem artystycznym w Polsce, zagadnienie przetrwania tradycji opery saskiej do czasów stanisławowskich. Referenci: Z. Raszewski, K. Wierzbicka, M. Klimowicz.
Referaty:
 - Andrzej Chotkowski /Warszawa/ - Opery dworu saskiego wystawione w Warszawie, ich walor muzyczny
 - Barbara Król-Kaczorowska /Warszawa/ - Urządzenia sceniczne i styl scenografii Operalni Saskiej.

W czasie trwania Konferencji czynna będzie w Bibliotece Narodowej /na pl. Krasińskich/ zorganizowana przez Instytut Badań Literackich wystawa starodruków, rękopisów i sztychów pt. "Opera w Polsce w XVII i pierwszej połowie XVIII wieku".

- W dniach 4-6 grudnia odbędzie się ogólnopolskie zebranie na temat problemów wydawniczych i edytorskich, zorganizowane przez Instytut Badań Literackich.

Omówione zostaną następujące problemy wydawnicze:

Władysław Floryan, Wrocław
/referent/
Konrad Górski, Toruń
/koreferent/	- Wydanie krytyczne "Dzieł wszystkich" Juliusza Słowackiego
Leon Płoszewski, Kraków
/referent/
Stefan Treugutt, Warszawa
/koreferent/	- Wydanie "Pism zebranych" Stanisława Wyspiańskiego
Krystyna Czajkowska, Kraków
/referent/
Zbigniew Goliński, Warszawa
/koreferent/	- Wydanie "Pism wszystkich" Aleksandra Fredry
Jan Józef Lipski, Warszawa
/referent/	- "Kroniki" Bolesława Prusa
Edmund Jankowski, Warszawa
/referent/
Samuel Sandler, Warszawa
/koreferent/	- "Listy zebrane" Elizy Orzeszkowej
Maria Renata Mayenowa, Warszawa
/referent/
Stanisław Grzeszczuk, Kraków
/koreferent/	- Biblioteka Pisarzy Polskich
Czesław Zgorzelski, Lublin
/referent/	- Z doświadczeń wydawcy wierszy Adama Mickiewicza.

D. W dniach od 12 do 23 kwietnia 1969 r. Instytut Badań Literackich PAN, przy współudziale Stołecznego Uniwersytetu Powszechnego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, zorganizował cykl odczytów na temat: "Z dziejów literatury polskiej" - zwanych popularnie odczytami dla maturzystów - z następującym programem:

12 kwietnia	- prof.dr Julian Krzyżanowski:
Miejsce Mikołaja Reja w literaturze staropolskiej
14 kwietnia	- doc. dr Zbigniew Goliński:
Oświeceniowe tradycje literatury polskiej

- 16 kwietnia - dr Alina Witkowska:
Tradycje romantyzmu polskiego w literaturze
- 17 kwietnia - doc.dr Edmund Jankowski:
Literatura pozytywizmu. Blaski i cienie
- 18 kwietnia - doc.dr Stefan Treugutt:
Stanisław Wyspiański
- 19 kwietnia - prof.dr Kazimierz Wyka:
Literatura polska między wojnami
- 21 kwietnia - dr Hanna Kirchner:
Jarosław Iwaszkiewicz
- 22 kwietnia - dr Ryszard Wojciechowski:
Folklor w literaturze narodowej
- 23 kwietnia - dr Zbigniew Żabicki:
25 lat literatury w Polsce Ludowej.

E. Od stycznia do końca czerwca rb. Instytut Badań Literackich gościł 13 naukowców z Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, NRF oraz ZSRR, którzy przebywali w tym okresie w Polsce na stypendiach naukowych i konferencjach oraz w ramach tzw. "wymiany naukowej".

Ze Związku Radzieckiego przybyli: N.Bogomołowa, W.Cholszewnikow, W.Choriew, A.Lipatow, W.Witt; z Bułgarii - W.Petrova; z Czechosłowacji - S.Mazacova, M.Červenka, T.Zsilka; z Jugosławii - S.Petrović; z NRD - R.Rechtsiegel i E.Dieckmann; z NRF - R.Fieguth.

F. Zebrania "czwartkowe"

Brzozowski, Boy, Irzykowski wobec romantyzmu
/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 30 stycznia 1969 r./

Od schyłku XIX w. terenem przewartościowań kultury stała się w Polsce przede wszystkim krytyka. Brzozowski, Boy, Irzykowski podjęli - każdy odrębnie - rewizję stanu posiadania kultury polskiej. Ich nazwiska związane są z atakiem na "bohater-szczyznę", "brązownictwo", "krytykę tabuizowaną", polskie Oberammergau, polskie "archiwum absurdu". Nie było to jedynie przewartościowanie Młodej Polski: poprzez Młodą Polskę krytycy at.

sięgali głębiej - do romantyzmu, rewidowali romantyczny model kultury, a ich wpływ przekroczył granice epoki i trwa do naszych czasów - tak jak trwa ciągle "siła fatalna" polskiego romantyzmu /choć zmienne są jej funkcje/ i jak ponawiane są próby obalenia bądź wyminięcia romantycznego dziedzictwa. Krytycy ci pomagali naszej literaturze przeprawić się z wieku XIX w XX: od Orzeszkowej do Witkacego i futurystów, od Towiańskiego do Freuda, od Mochnickiego do Marksa.

Odczyt stanowił streszczenie też większej całości, która została poświęcona omówieniu: 1/ punktów wspólnych, pozwalających działalność tych trzech krytyków nazwać rewizją krytyczną romantyzmu; 2/ różnic i odmienności, swoistej "wielości" tej jednej rewizji krytycznej.

Wydobyte zostały szczególnie powinowactwa między Brzozowskim a Boyem /np. "filozofia pracy" a mieszczański ideał heroizmu pracy; śmiech i humor jako jedyna siła zdolna obalać "gotowe światy" i prowadzić do samopoznania kultury/ oraz rozbieżności między Irzykowskim a Brzozowskim. Przedmiot sporu został określony przez Brzozowskiego: czy "może istnieć rozum jako coś niezależnego od sumy pewnego doświadczenia dziejowego". Rewizja tradycji dokonywana była jednak z punktu widzenia bieżących programów i stąd uderzająca różnica między Brzozowskim a Boyem w ocenie Fredry: gdy dla pierwszego był on znienawidzonym matecznikiem sarmatyzmu, to dla drugiego - niemal "czystą formą" komedii /wprawdzie klasowej, konserwatywnej/, cudownym unikatem uniwersalizmu w kulturze polskiej.

U Brzozowskiego i Boya rewizja kultury polskiej była najściślej związana z wyborem określonego modelu kultury zachodniej. Jest Francja Boya i Anglia Brzozowskiego. Boy przedstawia kulturę francuską jako klasyczny wzór postępu, świadomej pracy dziejowej, dla Brzozowskiego zaś Anglia była wcieleniem "rewolucjonizmu" kondycji ludzkiej, który upatrywał on w zwycięskiej i "konstrukcyjnej" angielskiej "walce z żywiołami". Zarazem Brzozowski i Boy dostrzegają w wybranych przez siebie kulturach te same gloryfikowane cechy: ciągłość tradycji, humanistyczny klasycyzm, humor, obalenie tabu, odwagę śmiechu jako postęp.

"Romantyzm" Brzozowskiego streszcza się w wyborze Mochnickiego, który stał się argumentem dwustronnym: przeciw Mark-

sowi i przeciw "neomesjanistom" krakowskim. Jest to jedyna tradycja przyjęta bez zastrzeżeń, jedyna twórcza /pomijając Norwida/ w całej kulturze polskiej. Tylko Mochnecki aktywizm dziejowy połączył z "nowoczesnym narodowym realizmem".

"Romantyzm" Irzykowskiego - to wybór "psychologiczno-erotycznego teatru Towiańskiego". On jeden bowiem, wedle Irzykowskiego, wyciągnął - jakkolwiek po amatorsku - konsekwencje z romantycznego idealizmu, a jego praktyczny eksperyment duszoznawczy, w którym świat miał zostać pchnięty na nowe tory samym wysileniem ducha, rysuje się Irzykowskiemu niemal jako naiwne prekursorstwo jakiejś sekty klerkizmu.

Rewizje Boya nie były frontalne. Dla niego wielki romantyzm polski był albo anachronizmem ideowym, albo przedmiotem badań uczonych augurów, dziedziczących po romantykach postawę wieszczą. "Brązownicy" - to nie rewizja romantyzmu, to rewizja "metodologii".

Modernistyczne "likwidacje" romantyzmu przeprowadzone przez Brzozowskiego i Irzykowskiego nie mogły być pełnymi likwidacjami. Dlatego programy ich obu związane są z romantyzmem w szerokim sensie, choć przeczą "wieszczej" tradycji polskiego romantyzmu. W tak szerokim sensie, w jakim z rewolucyjnym romantyzmem związany jest Marks, z romantycznym odkryciem nieświadomości - Freud i surrealizm, z buntem Byrona - Nietzsche, z "magicznym słowem" romantyzmu - symbolizm, z frenezją romantyczną - ekspresjonizm, z ironią romantyczną - Tomasz Mann. Z pozaromantycznych pozycji rewidował romantyzm bowiem jedynie Boy - lecz może dlatego romantyzm jest dla niego tylko w połowie czytelny.

Mgr Marta Piwińska

Trzy wiersze Juliana Przybosa o Katedrze Notre-Dame
/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 27 marca 1969 r./

W dwudziestowiecznej poezji polskiej znajdujemy szczególnie przykłady wielokrotnego powracania pisarza do tego samego zjawiska architektonicznego, mianowicie utrwalania w kilku wierszach własnej reakcji na katedrę gotycką: Julian Przybós napisał trzy utwory poświęcone paryskiej Notre-Dame,

oddzielone od siebie bardzo długimi okresami czasu /daty ich powstania: 1937 - 1956 - 1966/. Każdy z nich jest świadectwem innej przygody duchowej, estetycznej, poetyckiej.

Z analizą tych trzech wierszy łączy się szeroka problematyka zmieniających się interpretacji artystycznych różnych dzieł sztuki i architektury, utrwalone w malarstwie i w poezji różne reakcje na katedry gotyckie, próba uświadomienia sobie, dlaczego właśnie katedra gotycka stała się tak żywym, bogatym źródłem twórczych inspiracji.

Zawarte w niej różne wzory kulturowe i estetyczne stwarzały i stwarzają możliwość bardzo różnych wyborów interpretacyjnych: rozumienie przez Przybosia odbioru dzieła sztuki i utrwalenia tego odbioru w utworze poetyckim; zasadnicze zmiany w widzeniu i interpretacji tego samego zjawiska architektonicznego w różnych okresach twórczości; odmienne koncepcje przestrzeni, bryły, światła, różne rodzaje związków pomiędzy rzeczywistością zewnętrzną a podmiotem lirycznym.

W najwcześniejszym wierszu dochodzi do głosu przede wszystkim dramatyzm przeciwieństw między tworzącym człowiekiem a oporem materii, między doznaniem a wyrazem: twórca obdarzony władzą demiurgiczną.

Wiersz drugi jest niejako polemiką z poprzednim widzeniem katedry: znajdujemy w nim postawę kontemplacyjną, wydobywającą harmonie i podobieństwa, a nie dynamiczne kontrasty i gwałtowne przeciwieństwa. Dzieło architektury, natura i miasto stanowią tu pejzaż dwudziestowiecznej Arkadii.

Wreszcie w utworze trzecim pojawia się problematyka artystyczna słońca i światła, charakterystyczna dla tego okresu twórczości Przybosia. Już nie bryły, masa, ciężar, nie pion i linia prosta dominują w jego widzeniu gotyku - na plan pierwszy wysuwa się teraz światło przenikające przez witraże i zacierające granice pomiędzy przestrzenią zewnętrzną a wewnętrzną. Jest to nie tylko nowe widzenie katedry, ale także nowy rodzaj poznania - wiedza odkrywająca zasadę jedności światła. Poprzez doznanie zmysłowe, poprzez przeżycia estetyczne człowiek zdolny jest określić i utwalić w słowie własny sposób istnienia. Zatarte zostają przez Przybosia granice czasu i przestrzeni, granice między naturą, architekturą i sztuką,

światem żywym i nieożywionym. Katedra widziana w perspektywie jednostkowego życia podmiotu stanowi z nim organiczną jedność. Widzenie katedry staje się jasnowidzeniem życia, poznaniem całości bytu. Obraz poetycki architektury stworzony w tym wierszu nosi na sobie piętno doświadczeń estetycznych dwudziestowiecznej plastyki i architektury.

Dr Helena Zaworska

Znaczenie wyboru formy wierszowej

/na przykładzie 8-zgłoskowca w twórczości Słowackiego/
/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 10 kwietnia 1969 r./

Każdy okres literacki - w myśl wyznawanej poetyki - wprowadza właściwe sobie zróżnicowania w zakresie istniejącego zasobu form wierszowych, określa wzajemne relacje między poszczególnymi rodzajami wiersza i ich funkcje, dokonuje hierarchizacji form wierszowych. Wybór formy wierszowej jest w znacznym stopniu istnieniem takiego kontekstu determinowany. Decyzja wyboru jakiegoś rodzaju wiersza /i sposobu jego traktowania/ jest zawsze wyrazem stosunku poety do obciążonej określonymi wartościami tradycji literackiej. Wybrany format wierszowy ma więc w pewnym sensie charakter znakowy, pozwala orientować się, do jakiej tradycji i w jaki sposób poeta w danym utworze nawiązuje. Jednoznaczne odczytanie informacji zawartej w wyborze określonej formy wierszowania nie zawsze jest sprawą łatwą; najczęściej używane formaty są bowiem też i wielofunkcyjne, posiadać mogą poza tym po kilka odmian różnicujących ich znaczenie. I tak np. wśród najczęstszych miar sylabicznych polskiego wiersza: 13-, 11- i 8-zgłoskowca - ten ostatni, jako najrzadziej reprezentowany, jest stosunkowo łatwiejszy do interpretacji z punktu widzenia wiązanych z nim znaczeń.

8-zgłoskowiec, wiersz częsty w Renesansie, mający silne zaplecze w rodzimych formach wiersza wcześniejszego /asylabizm, sylabizm względny/, już w tym okresie jest coraz wyraźniej dystansowany - jako wiersz dobrze znany i "łatwy" - przez nowy wówczas i bardziej kunsztowny /średniówkowy/ 13-zgłosko-

wiec. Użycie 8-zgłoskowca zmniejsza się bardzo w w.XVII; zepchnięty teraz przez dwa formaty średniówkowe: 13- i 11-zgłoskowiec, ograniczony zostaje do pozycji marginalnej i pośledniej, jako wiersz prostej pieśni czy rodzimej twórczości sielskiej, w kontynuacjach "Pieśni świętojańskiej" J. Kochanowskiego.

W Oświeceniu 8-zgłoskowiec zaczyna wyraźnie nabierać charakteru wiersza stylizacji ludowej i głównie tą drogą wchodzi w zasób form wierszowych romantyzmu. W okresie tym, dzięki powiązaniom omawianego rozmiaru z ludowością, następuje jego pełna rehabilitacja. 8-zgłoskowiec występuje teraz często i w różnego rodzaju utworach: i w żartobliwej powiastce, i w romantycznym poemacie refleksyjnym, zawsze jednakże najbardziej charakterystyczna jest jego funkcja ludowa. I taki też jest główny motyw wyboru tej formy przez Słowackiego. Słowacki w tym zakresie korzysta z dwu odmian tego rozmiaru /zgodnie z panującymi wówczas tendencjami/: z trocheja /pisze nim wczesne ballady ukraińskie/ i z 8-zgłoskowca sylabicznego, któremu towarzyszą o wiele mniej liczne i nieregularnie z nim splecione inne rozmiary, sylabiczną rozpiętością bliskie 8-zgłoskowcowi. Ten "rozregulowany" 8-zgłoskowiec jest głównym formatem późnych dramatów Słowackiego /"Książd Marek", "Sen srebrny", "Książę Niezłomny"/, nawiązywał nim poeta do ludowej stylizacji przede wszystkim za pośrednictwem "Dziadów" cz. II Mickiewicza. W nawiązaniu tym Słowacki odwoływał się głównie do jednego z aspektów tej ludowej stylizacji: do bezpośredniości, spontaniczności formy wypowiedzi, które to cechy ówczas przypisywano twórczości ludowej. Wśród innych użyć 8-zgłoskowca przez Słowackiego zwraca uwagę zastosowanie tego wiersza w "Sowińskim w okopach Woli". Odwołując się do tradycyjnego poczucia prostej formy wypowiedzi, towarzyszącego temu rozmiarowi, Słowacki prostotę tę w swoisty sposób podkreślił i jednocześnie uwznioślił dzięki uchyleniu rymu, najbardziej zewnętrznego elementu konwencji wierszowej, i dzięki ukształtowaniu stroficznemu: 8-wersowe strofy sugerują pokrewieństwo z oktawą, tradycyjną formą poematu bohaterskiego.

Dr Zdzisława Kopczyńska

O "Genezis z Ducha" Juliusza Słowackiego
/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 24 kwietnia 1969 r./

Zamierzeniem referentki było ukazanie powiązań istniejących między wewnętrznym systemem językowym utworu a koncepcją filozoficzną Słowackiego i konsekwencji, jakie stąd wynikają dla interpretacji mistycznej twórczości poety. Analiza przeprowadzona w referacie wykazała, że system językowy został przez Słowackiego sfunkcjonalizowany nietypowo, że każda nazwa w jego obrębie funkcjonująca została obdarzona dwoma równoległymi znaczeniami - "konkretnym" i "spirytualnym"; właściwe zrozumienie tekstu wymaga równoczesnej akceptacji obu znaczeń słowa i istniejących między nimi relacji. Wewnętrzny system językowy "Genezis" odzwierciedla ówczesne poglądy filozoficzne Słowackiego - zakładającego równoczesność ewolucji kształtów - czyli materii i ducha, ku doskonałości absolutu.

Przykładowa analiza roli, jaką pełnią w tekście dwa pojęcia: "człowiek" i "naród" - ujawniła korzyści wynikające z uwydatnienia w interpretacji owej "dwuznaczeniowości" słów narzuconej im przez Słowackiego. Ukazują się nowe aspekty mechanizmu postępu w systemie filozoficznym poety, można precyzyjniej ustalić, jaka ranga w historii ducha przyznana została człowiekowi, a przede wszystkim - jak Słowacki motywuje i ocenia ludzkie zachowania.

Sygnalizowana zależność między wewnętrznym systemem językowym a systemem filozoficznym "Genezis z Ducha" pozwala zmodyfikować interpretację podstawowych założeń światopoglądowych Słowackiego, a także odnaleźć w jego twórczości mistycznej charakterystyczne dla późnego romantyzmu próby syntezy materii i ducha, przyrody i historii.

Dr Alina Kowalczykova

O semantyce propagandy
/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 8 maja 1969 r./

Aby mówić o semantyce propagandy, trzeba przede wszystkim wyjaśnić, o jakie rozumienie semantyki chodzi, w ramach jakich założeń teoretycznych rozpatruje się specyfikę semantyczną tek-

stów propagandowych. Toteż znaczną część odczytu wypadło poświęcić właśnie naszkicowaniu podstawowych założeń przyjmowanej koncepcji semantycznej.

Z chwytów semantycznych wyzyskiwanych szczególnie często w tekstach o charakterze propagandowym omówione zostały dwa: formułowanie opinii w trybie powiadomień oraz formułowanie opinii w trybie pewników /w celu narzucenia tych opinii/.

1. Opinia w przebraniu powiadomienia

Przykłady: "Miał rację X, żądając, aby Y zrobił Z", "X podjął słuszną decyzję, aby Z".

Istnieją różne rodzaje zdań tzw. oznajmujących. Jedne z nich w swojej pełnej postaci - jak się mówi we współczesnej semantyce: w swojej "strukturze głębokiej" - zaczynają się od wyrażenia "wiedz, że", inne zaczynają się od wyrażenia "uważam, że", jeszcze inne - od wyrażenia "sądzę, że". Takie elementy, jak "wiedz, że", "uważam, że", "sądzę, że" - tzw. ramy modalne wypowiedzi - istnieją, wolno przypuszczać, w każdym zdaniu. Owe ramy modalne nie zawsze są wyrażane explicite, nie zawsze są widoczne w strukturze powierzchniowej zdania. W tych wypadkach jednak, kiedy ramy modalne nie są wyrażone explicite, na powierzchni, są one rekonstruowalne w tym sensie, że ich rekonstruowalność jest warunkiem zrozumiałości zdania.

A więc rekonstruowalność ramy modalnej jest warunkiem zrozumiałości zdania. Tymczasem tzw. zdania oznajmujące, tzn. zdania podmiotowo-orzeczeniowe zakończone kropką albo intonacyjnym odpowiednikiem kropki, mogą mieć co najmniej trzy różne ramy modalne: "sądzę, że", "uważam, że", "wiedz, że". Jeśli jednak te ramy podlegają elipsie, a jest ich trzy, to w jaki sposób czytelnik czy słuchacz może je rekonstruować? Skąd wiedziałby, którą z trzech możliwości wybrać przy rekonstrukcji ramy modalnej zdania oznajmującego?

Otóż wydaje się, że w języku polskim - a prawdopodobnie we wszystkich językach - obowiązuje następująca reguła: w zdaniu oznajmującym wolno dokonać elipsy ramy modalnej tylko wtedy, jeśli jest to rama "wiedz, że". Ramy "sądzę, że" i "uważam, że" muszą mieć wykładnik na powierzchni. Informację, powiadomienie można formułować dwojako: albo w postaci "wiedz, że jest tak a tak", albo w postaci "jest tak a tak" - te dwa sformułowania

są semantycznie ekwiwalentne. Opinię nie wolno formułować bez ujawnienia na powierzchni zdania ramy modalnej. Zdania "Uważam, że X postąpił niesłusznie", nie wolno skracać do postaci "X postąpił niesłusznie". W opiniach ujawnienie na powierzchni ramy modalnej owego "uważam, że" czy "moim zdaniem" jest semantycznie obligatoryjne. Bez wykładnika ramy zdanie nie jest już opinią, jest informacją. Bo brak wykładnika samo przez się jest wykładnikiem ramy "wiedz, że", czy pseudoinformacją, opinią podającą się za informację.

Zdaje się, że to jest jeden z najczęstszych chwytów wszelkiej propagandy: formułowanie opinii - czyichś opinii, a więc sądów, które ktoś c h c i a ł przyjąć - jako powiadomień, a więc sądów, które wszyscy m u s z ą przyjąć.

2. Przedstawienie opinii jako sądu powszechnie przyjętego, przyjętego już również przez samego słuchacza.

Przykład: "Słuszna decyzja X-a podjęcia kroków Z spotkała się z powszechną aprobatą".

Tutaj nie oznajmia się już nawet, że decyzja X-a była słuszna. Autor zdania formułuje je tak, jakby o słuszności owej decyzji nie trzeba było nawet nikogo informować: nie mówi przecież: decyzja X-a była słuszna. Nie, w tym zdaniu zakłada się, że słuchacz już "wie", iż decyzja była słuszna. Można powiedzieć, że opinia jest tym razem formułowana już nie jako powiadomienie, ale jako pewnik. W zapisie semantycznym ta różnica jest bardzo wyraźna. Przejawia się ona w ramach modalnych. O ile w wypadku powiadomienia mamy do czynienia z ramą modalną "wiedz, że", o tyle w wypadku takiego pseudopewnika zdanie ujęte jest w ramę modalną "sądzę, że wiesz". "Sądzę, że wiesz" /albo: "sądzę, że rozumiesz"/ mówi do słuchacza w strukturze głębokiej autor tego zdania. Oczywiście tylko w strukturze głębokiej. Na powierzchni się tego nie ujawnia explicite.

Chyba w każdym języku istnieją specjalne leksykalne narzędzia propagandy. Są to wyrazy o bardzo interesującej swoistej strukturze leksykalnej. Oto przykłady: szpiegować, knowania, agent, klika, prowodyr, ekscesy, konszachty, banda, afery i wiele innych.

Wyrazy te mają, jak się to zwykle mówi, zabarwienie negatywne. Ale to zabarwienie negatywne strukturalnie różni się bardzo

wyraźnie od wyrazów będących narzędziem subiektywnej negatywnej ekspresji, takich jak np. "bachor", "wrzeszczeć", "beczeć" itp.

Wyrazy te, które nazwałam narzędziami subiektywnej ekspresji negatywnej, zawierają w swojej strukturze głębokiej element, który można zapisać jako "denerwuje mnie to". "Mnie". Zupełnie inaczej w wypadku owych wyrazów propagandowych, takich jak "knowania", "agent" itp. Struktura semantyczna tych wyrazów nie zawiera subiektywnego elementu uczuciowego w rodzaju "mnie to denerwuje". Tym razem negatywny stosunek jest przedstawiony jako coś obiektywnie ważnego, coś, co nie jest do zakwestionowania. W interpretacji semantycznej przypiszemy takim wyrazom /a ściślej, zawierającym je zdaniom/ komponent pewnikowy: "sądzę, że rozumiesz, że to źle". A więc ten sam komponent pewnikowy, który może być również zawarty w strukturze całego zdania, jak to starałam się pokazać poprzednio.

Oczywiście, te mechanizmy semantyczne, o których tutaj była mowa, to tylko drobna część problematyki semantycznej wypowiedzi propagandowych.

Doc.dr Anna Wierzbicka

Świat owadzi w IV części "Dziadów"

/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 12 czerwca 1969 r./

Punktem wyjścia referatu jest obserwacja, że w IV cz. "Dziadów" występuje stosunkowo duża ilość owadów. Owady są tu prawie wyłącznymi przedstawicielami przyrody ożywionej, a pojawiają się nie tylko w porównaniach i metaforach, lecz także jako osoby dramatu: robaczek świętojański, kołatek i ómy, przy tym robaczek świętojański i kołatek prowadzą z ludźmi dialog na temat istotny dla naczelnej problematyki dzieła. Krytyka dostrzegła wagę tych scen, traktowała je jednak jako osobne epizody i aż dziw bierze, że nikt nie zwrócił uwagi na to, że właśnie owadom przypadła w utworze rola niebagatelna. Można traktować to jako zbieg okoliczności, można jednak postawić pytanie, czy nie istnieje wspólne dla wszystkich scen z owadami uzasadnienie w problematyce dramatu? Referat zakłada, że obecność owadów, właś-

nie owadów, w IV cz. "Dziadów" nie jest przypadkowa i za cel stawia sobie wykrycie odpowiedniej motywacji oraz jej związku z głównym konfliktem dramatycznym dzieła.

Analizując IV cz. "Dziadów" jako dramat moralny indywidualisty, dramat braku porozumienia między człowiekiem a człowiekiem, referat wskazuje na związki problemu indywidualizmu z romantyczną teorią poznania /znaczenie uczucia, intuicji w relacji między jednostką a innymi ludźmi, między jednostką a światem, jednostką a przyrodą/. Tekst IV cz. "Dziadów" operuje analogią między tajemnicą jednostki a tajemnicą przyrody reprezentowanej przez owady. W obu wypadkach manifestuje się określona wartość partykularna i w obu wypadkach jest ona podobnie niedostępna poznaniu empirycznemu i intelektualnemu. Dlaczego właśnie owady stały się przedmiotem tej ludzko-przyrodniczej analogii? Przypisanie szczególnej funkcji owadom zgodne jest z wierzeniami ludowymi, według których dusze, zwłaszcza dusze pokutujące, przybierają często postać owadów. Obok tego uzasadnienia folklorystycznego referat proponuje uzasadnienie o zasięgu ogólniejszym, oparte na podstawowych opozycjach romantycznej wizji świata.

Doc.dr Zofia Stefanowska

Boje o rym

/Streszczenie odczytu wygłoszonego dnia 26 czerwca 1969 r./

Przedmiotem odczytu była przede wszystkim walka o nowe sposoby rymowania, jaka toczyła się w międzywojennym 20-leciu. Na wstępie nawiązano jednak do wcześniejszej o przeszło stulecie polemiki, która doprowadziła do wkroczenia do polskiej poezji literackiej rymu męskiego. Rym męski ze względu na językowe warunki swojej egzystencji nie przyjął się szerzej, nie stał się nigdy równorzędnym partnerem rymu żeńskiego. Jego najważniejsza rola polega na fakcie, że - również dzięki swojej językowej naturze - rozszerzał możliwości rymowania niegramatycznego, do którego dążył wiersz romantyczny i późniejszy. Z biegiem czasu jednak wszystkie perspektywy niegramatycznego rymowania okazały się zbyt wąskie. Ponieważ zaś rym gramatyczny jest w naszym

języku skorelowany z dokładnością współlistnienia - oczywistym wyjściem było rymowanie niedokładne.

W referacie omówione zostało stopniowe odchodzenie od dokładnego rymu, zapoczątkowane przed pierwszą wojną światową, a sygnalizowane wkrótce po niej przez Łosia i Nitscha. Przedstawiono osiągnięcia w tym zakresie poetów krakowskiej awangardy, formułowane przez Peipera, później przez Brzękowskiego i Przybosa. Jak stwierdził w 1925 r. Kazimierz Nitsch /w polemice z Okołowem/, ogólną tendencją cechującą nowe rymy było zacieranie współdźwięczności końcowej wyrazów przy jednoczesnym przesuwaniu jej na pozycje przed akcentem. Tendencja ta /którą Nitsch, nie biorąc pod uwagę istotnej dla polszczyzny słabości artykulacyjnej wygłosu, przypisuje wpływom poezji rosyjskiej/ miała swoje odpowiedniki na płaszczyźnie morfologicznej, w jej rezultacie bowiem rym obejmował tylko morfemy leksykalne lub ich części. Stwarzało to możliwości dla stosowania - głównie przez awangardę krakowską - sposobów rymowania, w których znajdowała wyraz poetycka asymilacja słowotwórcza. Również w tym kręgu wszedł w szersze użycie nowy typ asonansu - z neutralizacją dźwięczności /typu ręki | kręgi, miasta | gwiazda itp./. Skamandryci natomiast trzymali się raczej drogi, którą w polemicznych wystąpieniach wskazywał Nitsch: obojętność wobec ostatniej spółgłoski wyrazów rymujących, znacznie rzadziej - samogłoski, ale bez rekompensowania tych niedokładności przez współdźwięczność głosek przed akcentem; rzadkie asonanse interwokalne o typie "ludowym" /z neutralizacją miejsca artykulacji/.

Dzisiaj rym dokładny należy do rzadkości, a powstałe w 20-leciu nowe sposoby rymowania stosowane są szeroko /w dużej mierze dzięki spopularyzowaniu ich przez Gałczyńskiego/, choć najczęściej zupełnie niezależnie od koncepcji języka poetyckiego, z jakimi się wiązały. Pomimo dużych zmian w kryteriach współdźwięczności pozostały nienaruszone istotne elementy rymu: samogłoska akcentowana i struktura sylaby, czego dowodem jest nieprzyjęcie się rymów anagramowych, konsonansów oraz rymów "uciętych".

Dr Lucylla Pszczołowska